

THE ESTABLISHMENT OF THE CRIME PREVENTION SYSTEM IN THE QASHQADARYO REGION (BEFORE THE SECOND WORLD WAR)

Botirali Kholikulovich Avlayev

Researcher, Karshi State Technical University

b.avlayev@gmail.com

Karshi, Uzbekiston

ABOUT ARTICLE

Key words: Kashkadarya, crime prevention, crime control, public order, security.

Received: 25.12.25

Accepted: 26.12.25

Published: 27.12.25

Abstract: This article discusses the creation of a crime prevention system in the Kashkadarya region (before the Second War). The author, relying on historical data and existing scientific literature, studied and analyzed the specific aspects of the creation of a crime prevention system in the Kashkadarya region.

QASHQADARYO VILOYATIDA HUQUQBUZLIKNING OLDINI OLISH TIZIMINING YARATILISHI (IKKINCHI JAHON URUSHIDAN AVVAL)

Botirali Xolikulovich Avlayev

Qarshi davlat texnika universiteti izlanuvchisi

b.avlayev@gmail.com

Qarshi, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Qashqadaryo, huquqbuzarlikni oldini olish, jinoyatchilikka qarshi kurash, jamoat tartibi, xavfsizlik.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida huquqbuzlikning oldini olish tizimining yaratilishi (Ikkinchi Jahon urushidan avval) haqida so'z boradi. Muallif tarixiy ma'lumotlarga tayanib, mavjud ilmiy adabiyotlar asosida Qashqadaryo viloyatida huquqbuzlikning oldini olish tizimining yaratilishi bo'yicha o'ziga xos jihatlarni o'rgangan va tahlil qilgan.

СОЗДАНИЕ СИСТЕМЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В КАШКАДАРЬСКОЙ ОБЛАСТИ (ДО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ)

Ботирали Холикулович Авлаев

Соискатель

Каришинского государственного технического университета

b.avlayev@gmail.com

Кариши, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Кашкадарья, предотвращение преступности, борьба с преступностью, общественный порядок, безопасность.	Аннотация: В данной статье рассматривается создание системы предотвращения преступности в Кашкадарьинской области (до Второй войны). Автор, опираясь на исторические данные и существующую научную литературу, изучил и проанализировал специфические аспекты создания системы предотвращения преступности в Кашкадарьинской области.
---	--

Kirish. 1927 yil mart oyida Qashqadaryo viloyatining boshqaruv tizimi isloh qilinib, viloyat o'rniga okrug tizimiga o'tildi. Ushbu o'zgarishlar natijasida Okrug ijroiya qo'mitasi tashkil etilib, 1938 yil aprel oyiga qadar faoliyat yuritdi. Okrug tizimiga o'tish, o'z davrida, iqtisodiy va siyosiy vazifalarni yanada samarali bajarish uchun amalga oshirilgan bo'lib, u markazlashgan hokimiyat nazorati ostida boshqariladigan ma'muriy birliklarni shakllantirishga xizmat qilgan edi. Bu islohotning maqsadi, markaziy hokimiyatning hududdagi ta'sirini kuchaytirish, mahalliy boshqaruvni yanada tizimli va samarali tashkil etish, shuningdek, iqtisodiy va siyosiy resurslardan yanada samarali foydalanish edi [1].

Okrug tizimining joriy etilishi, hududiy boshqaruvning markazlashgan tizimiga o'tishni osonlashtirdi. Shu bilan birga, okrug tizimi viloyatdagi iqtisodiy va siyosiy muammolarni yanada tez va samarali hal qilishga imkon berdi. Bu, ayniqsa, Sovet hokimiyatining o'sha davrda amalga oshirayotgan ma'muriy islohotlari doirasida, markaziy hukumatning boshqaruv samaradorligini oshirishga qaratilgan edi. Okrug tizimi, viloyat hududida, uning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy muammolarini hal qilishda yagona boshqaruv markazi sifatida faoliyat yuritdi. Markazlashgan boshqaruvning kuchayishi, shuningdek, iqtisodiy faoliyatni muvofiqlashtirish va hududiy resurslarni samarali taqsimlashga yordam berdi.

Asosiy qism: 1938 yildan boshlab, Qashqadaryo hududi Buxoro viloyati tarkibiga kiritildi. Bu o'zgarish, Sovet hokimiyatining viloyatlararo chegaralarni qayta ko'rib chiqish va hududiy resurslardan samarali foydalanish siyosatining natijasi edi. Buxoro viloyati tarkibiga kiritilganidan keyin, Qashqadaryo hududida iqtisodiy faoliyatning asosiy yo'nalishlari, ayniqsa, qishloq xo'jaligi, paxtachilik va chorvachilik sohalari rivojlanishga katta e'tibor qaratildi[2]. Bu

davrda, paxtachilikning ahamiyati sezilarli darajada oshdi, chunki paxta Sovet Ittifoqining iqtisodiy siyosatida markaziy o‘rin egallagan asosiy mahsulotlardan biri edi.

Qashqadaryo hududining Buxoro viloyati tarkibiga kirishi, ushbu hududda qishloq xo‘jaligining rivojlanishiga qaratilgan davlat siyosatini amalga oshirishni tezlashtirdi. Paxtachilikning rivojlanishi, paxta ishlab chiqarishning miqdorini oshirish va sifatini yaxshilash, shu bilan birga, bu sohada mehnat resurslarini samarali taqsimlashni ta‘minlash uchun ko‘plab chora-tadbirlar ko‘rildi. Buxoro viloyati tarkibida paxtachilik va chorvachilikning rivojlanishi, hududiy iqtisodiyotning barqarorligini ta‘minlash, davlatning asosiy iqtisodiy strategiyalariga mos keluvchi siyosatni amalga oshirishga yordam berdi.

Bundan tashqari, Qashqadaryo hududining Buxoro viloyati tarkibiga kirishi, hududiy boshqaruvning samaradorligini oshirish va markaziy hukumatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy nazoratini kuchaytirish maqsadida amalga oshirildi. Ushbu o‘zgarish, viloyatdagi infratuzilma va resurslarni muvofiqlashtirishni osonlashtirdi hamda mahalliy boshqaruv tizimining yanada markazlashgan shaklini yaratdi. Buxoro viloyati tarkibida bo‘lgan davrda, Qashqadaryo hududida o‘lib borayotgan qishloq xo‘jaligi va boshqa sohalarga katta e‘tibor qaratildi, bu esa hududda iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga va fuqarolarning farovonligini oshirishga yordam berdi.

Shu tariqa, 1927-1938 yillarda Qashqadaryo viloyatining boshqaruv tizimida amalga oshirilgan o‘zgarishlar, viloyatning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatdi. Okrug tizimining joriy etilishi va keyinchalik Buxoro viloyati tarkibiga kiritilishi, Sovet hokimiyatining hududiy boshqaruvni markazlashgan tizimga o‘tkazishdagi muvaffaqiyatli qadamlaridan biri bo‘ldi. Bu islohotlar, viloyat miqyosida yangi boshqaruv tamoyillarini yaratish, iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishni ta‘minlash, hamda qishloq xo‘jaligi va boshqa sohalarni rivojlantirishda muvaffaqiyatlarga erishishga imkon yaratdi[3].

Qashqadaryo viloyatining ichki ishlar boshqarmasi rahbarlarining har biri viloyatning ichki xavfsizlik tizimini yaxshilash, jinoyatlarni fosh etish va fuqarolar xavfsizligini ta‘minlash uchun o‘z vaqtida zaruriy choralar ko‘rishdi. Ularning faoliyati, viloyat miqyosida ichki xavfsizlikni mustahkamlash, jamoat tartibini saqlash va jinoyatchilikka qarshi kurashishda muhim rol o‘ynadi. Har bir rahbar o‘z davrida viloyatdagi huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qildi. Shu bilan birga, bu davrda viloyatning ijtimoiy-siyosiy hayotida amalga oshirilgan islohotlar ichki ishlar organlariga nisbatan aholi ishonchini mustahkamladi va viloyat miqyosida umumiy xavfsizlikni ta‘minlashga katta hissa qo‘shdi.

Viloyatning ichki xavfsizlik tizimining muvaffaqiyatli ishlashi va jinoyatchilikka qarshi kurashishdagi yutuqlari, albatta, viloyatning rahbarlarining yetakchilik faoliyatiga bog‘liq bo‘ldi.

Har bir rahbar o'z faoliyatini amalga oshirgan davrda, viloyatning iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarini inobatga olgan holda, ichki xavfsizlikni ta'minlashning yangi usullarini joriy etdi. Bu jarayonda, ichki ishlar organlarining faoliyati, faqat jinoyatlarni fosh etish va ularni oldini olishda emas, balki viloyatdagi ijtimoiy barqarorlikni saqlash va fuqarolarning ishonchini oshirishga ham qaratildi.

1943 yil 20 yanvardagi Sovet Sotsialistik Respublikasi Oliy Kengashining №5-buyrug'iga binoan, Buxoro viloyati tarkibidan Qashqadaryo viloyati ajratilib, Qarshi shahri viloyat markazi sifatida belgilandi. Ushbu qaror viloyatning ma'muriy-hududiy tuzilmasining muhim o'zgarishi bo'lib, Qarshi shahrini iqtisodiy va madaniy markaz sifatida rivojlanish uchun qulay sharoit yaratdi. Qarshi shahri viloyat markazi sifatida nafaqat ma'muriy markaz, balki iqtisodiy va madaniy rivojlanishning yangi o'chasiga aylandi[4].

Viloyatning hududiy kengayishi va ma'muriy-hududiy tuzilmasining o'zgarishi, iqtisodiy resurslarning samarali boshqarilishiga olib keldi. 1943 yilgi qaror asosida Qashqadaryo viloyatiga Shahrisabz, Beshkent shaharlari, G'uzor, Dehqonobod, Qamashi, Qarshi, Koson, Kitob, Chiroqchi, Yakkabog' va Shahrisabz tumanlari qayta kiritildi. Bu hududiy kengayish, viloyatning iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlarini kengaytirish, resurslardan samarali foydalanish va viloyatning rivojlanish sur'atlarini tezlashtirishga xizmat qildi. Ayniqsa, bu o'zgarishlar, viloyatdagi qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Qashqadaryo viloyatining hududiy kengayishi, iqtisodiy resurslarni samarali boshqarish va viloyat miqyosida rivojlanishni ta'minlash uchun qulay sharoit yaratdi. Qarshi shahrining viloyat markazi sifatida belgilanishi, bu hududda iqtisodiy infratuzilmaning rivojlanishini tezlashtirib, viloyatning umumiy iqtisodiy ahvolini yaxshilashga yordam berdi. Bu jarayonda, viloyatdagi huquqni muhofaza qilish tizimi ham o'z faoliyatini yangilashga va rivojlantirishga qaratilgan yirik islohotlarni amalga oshirdi.

Shu tariqa, 1943 yil 20 yanvardagi qaror va undan keyingi hududiy o'zgarishlar, Qashqadaryo viloyatining ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy rivojlanishining yangi bosqichiga o'tishiga zamin yaratdi. Viloyatning ma'muriy tuzilmasi, iqtisodiy resurslarining samarali boshqarilishi va huquqni muhofaza qilish tizimining rivojlanishi viloyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qildi. Bu o'zgarishlar viloyat miqyosida yangi boshqaruv tamoyillarini shakllantirish, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarni yaxshilash, hamda jamoat tartibini saqlashda muhim rol o'ynadi[5].

Qashqadaryo viloyati tashkil topgach, viloyat ichki ishlar boshqarmasining birinchi boshlig'i sifatida Aleksey Pavlovich Samorodov tayinlandi. Uning tayinlanishi, viloyatning ichki

ishlar tizimini shakllantirishda, ayniqsa, jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynadi. Samorodov, bu lavozimda faoliyat ko'rsatgan ikki yil davomida, viloyat miqyosida ichki xavfsizlikni mustahkamlash, jinoyatchilikka qarshi kurashish va jamoat tartibini saqlashda samarali tizimni shakllantirishga katta hissa qo'shdi. Samorodovning rahbarligi ostida, ichki ishlar organlari o'z faoliyatini aniq va samarali tashkil etish, viloyatdagi fuqarolar xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynadi. Uning rahbarligida amalga oshirilgan tashkiliy islohotlar, viloyatdagi huquqni muhofaza qilish tizimining barqarorligini ta'minlash va jamoat tartibini saqlashda asosiy omil bo'ldi.

Samorodov, viloyat ichki ishlar boshqarmasini tashkil etishda, xodimlarning tayyorgarligini oshirish va ularga zaruriy amaliy ko'nikmalarni o'rgatishda katta e'tibor qaratdi. Shuningdek, u viloyatdagi jinoyatlarni aniqlash va fosh etishda yangi usullarni tatbiq etishga yordam berdi. Bu davrda, viloyatning ichki ishlar tizimi rivojlanib, jamoat xavfsizligini ta'minlashda yanada samarali faoliyat ko'rsatishga erishildi.

Ikkinchi jahon urushi davrida, ya'ni 1943 yilda, Qashqadaryo viloyati yana mustaqil ma'muriy birlik sifatida qayta tashkil etildi. Bu o'zgarish, viloyatning iqtisodiy va siyosiy muammolarini samarali hal qilish maqsadida amalga oshirildi. Urush yillarida, hududning iqtisodiy salohiyatidan harbiy ehtiyojlar uchun samarali foydalanish va aholi turmush darajasini ta'minlash zarurati yuzaga keldi. Urushning kuchaygan sharoitida, viloyatning ichki xavfsizlik tizimi, harbiy ehtiyojlar va fuqarolarni himoya qilishning yangi shakllarini yaratishga qaratilgan edi. Shu davrda, viloyat miqyosida iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlash, shuningdek, jamoat tartibini saqlashda ichki ishlar organlarining faoliyatini yangi usullarda yo'naltirish zarurati yuzaga keldi[6].

Samorodovning rahbarligi ostida, viloyat ichki ishlar boshqarmasi faqat jamoat xavfsizligini ta'minlashga emas, balki urushning harbiy ehtiyojlari uchun ham samarali xizmat ko'rsatishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirdi. Bu davrda, viloyat ichki ishlar tizimi faqat jinoyatlarni fosh etish va jamoat tartibini saqlash bilan cheklanib qolmasdan, harbiy ehtiyojlarni qondirish uchun zarur bo'lgan harbiy va iqtisodiy resurslarni ta'minlashga ham yo'naltirildi. Bu o'zgarishlar viloyat miqyosida ichki xavfsizlikni mustahkamlash, jamoat tartibini saqlash va fuqarolar xavfsizligini ta'minlashni yanada samarali tashkil etishga xizmat qildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qashqadaryo viloyati davlat arxivi hujjati Fond №33, OP №1, Xr №121.
2. Арипов Р., Мильштейн Р. Из истории госбезопасности Узбекистана (1917-1934гг.). -Ташкент, 1967.

3. Холиков Р. Совет Ўзбекистони милицияси. — Тошкент: Ўзбекистон, 1983.
4. Ерметов А. Ўзбекистонда ички ишлар органлари фаолияти (1925-1991 йй.).

Тарих фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати. Тошкент – 2019.

5. О‘зМА. 2454-fond, 6-ro‘uxat, 7170-yig’ma jild.
6. Qashqadaryo viloyati ichki shlar boshqarmasi joriy arxiv materiallari.